

UVODNIK

Kljub temu da je t.i. »romantičnega obdobja« interneta, kot sta vzpon prvih kibernetских subkultur in virtualnih skupnosti v zgodnjih 90. letih opisala Curran in Seaton (2003), že zdavnaj konec, nekateri mnoge spremembe, ki naj bi jih v medijski, politični in širši družbeni prostor vnesle nove komunikacijske tehnologije, še danes označujejo za revolucionarne. Internet in svetovni splet v svojih najnovejših različicah, mobilni telefoni in nova spletna družbena omrežja naj bi pripeljala do radikalnih komunikacijskih preobratov, novih oblik političnih delovanj in demokratičnih procesov; porajale naj bi se nove kulturne prakse in z njimi nova spletna občinstva; z medijsko konvergenco naj bi dobili nove državljane, nove državljanske novinarje in nova alternativna gibanja. Ob vseh teh predstavah, napovedih in interpretacijah, na kakšne načine se ob novih tehnologijah vzpostavljajo nova družbena razmerja, se tako zastavljajo tudi znanstveno povsem utemeljena konceptualna vprašanja o tem, kako »nova« je sploh sodobna medijska, politična in kulturna realnost. Spremenljiv značaj in raznovrstni učinki novih komunikacijskih tokov, ki postajajo specifični za spletni svet, ne nastajajo v nekem statičnem družbenem okolju. Načine, preko katerih komuniciramo, in vsakdanje prakse, v katerih konzumiramo medijske vsebine, je treba nujno pojasnjevati znotraj širšega družbenega in kulturnega konteksta. Če vemo, da se raznolike internetne komunikacijske prakse vpenjajo v naš vsakdan že vsaj dve desetletji, zahtevajo tudi spremembe, ki jih v odnosu do komunikacijskih tehnologij narekuje praksa, dodatno ustrezno kritično refleksijo.

Komunikološke študije, usmerjene na analizo *množičnih* medijev, so nemara sprva res zanemarile pomen in vlogo računalniško posredovanega komuniciranja, saj se zdi, da so internet že v zgodnjih 80. letih proučevale druge družboslovne discipline, kot denimo sociologija, psihologija, antropologija. V tej luči mogoče ne preseneča sredi 90. let poudarjena bojazen, ki bi jo lahko raziskovalno zapoznala pozornost do novih medijev prinesla za razvoj medijskih študij:

»Če bodo raziskovalci množičnega komuniciranja tudi v prihodnje tako očitno zanemarjali raziskovalne potencialne interneta, bodo njihove komunikacijske teorije postale manj uporabne. Zaostala ne bo le disciplina kot taka, zapravila se bo tudi priložnost za vnovični premislek in proučitev obstoječih odgovorov na nekatera ključna vprašanja znotraj raziskovanja množičnega komuniciranja, vprašanja, ki so v osrčju modela vir-sporočilo-prejemnik, s katerim se je področje sploh vzpostavilo in prebilo na plan« (Morris in Ogan, 1996: 39).

Tedanji strah se je izkazal kot pretiran, saj se znotraj mednarodno izjemno bogatega področja komunikologije že dalj časa odvija živahen in intenziven dialog o učinkih interneta na ključne poudarke raziskovanja: preobrazbe komunikacijskih teorij, razumevanja množičnih medijev, pojmovanja medijskih občinstev in recepcije medijev, razumevanja javne sfere, javnosti in demokratičnega komuniciranja ipd. Ena redkih metaanaliz (Kim in Weaver, 2002), ki se je vprašala, na kakšen način se je komunikologija lotevala znanstvenega proučevanja interneta od sredine 90. let dalje, je denimo prinesla dva zanimiva zaključka. Tematsko gledano so periodični znanstveni prispevki, objavljeni med 1995 in 2000, v največji meri obravnavali pravne in politične vidike interneta, rabe in percepcije interneta med uporabniki, ekonomske, marketinške in oglaševalske vidike novih tehnologij ter demokratične vidike interneta. V teoretskem smislu so se avtorji v istem obdobju najpogosteje sklicevali na teorije rab in zadovoljitev, teorije demokracije, pridobivanja in obdelave informacij ter difuzije in prisvojitve. Eden od pomembnih sklepov omenjene študije se nanaša tudi na izhodiščno dilemo tega tematskega sklopa – kako »novo« je zares komunikacijsko in medijsko okolje, če je internetno posredovano? Ali posledično to pomeni, da je potrebno »ustvariti« tudi povsem nova teoretska izhodišča in pozabiti na obstoječa znanja? Sodeč po odgovoru iz omenjene metaanalize, so naglim spremembam v komunikacijskih tehnologijah ter vzorcih komuniciranja navkljub številni obstoječi koncepti in teorije še vedno ustrezni. Teorije, kot so recimo »agenda setting«, teorija kultivacije, uokvirjanje (»framing«), indeksiranje, procesiranje informacij, razkorak v znanju, spirala molka, učinek na tretjo osebo so še vedno uporabni pristopi v novem računalniškem komunikacijskem okolju. Jih je pa, opozarjajo nekateri avtorji, smiselno redefinirati in opremiti tudi s kakšnimi novimi koncepti in teorijami (Weaver, 2000: 14).

Tematski sklop prispevkov, ki sledi, skuša zato na enem mestu ponuditi »nov« razmislek o »novi« medijski realnosti že s tem, da dilemo o razmerju med *novimi mediji*, *novimi občinstvi* in *novimi politikami* postavi pod vprašaj. Avtorji in avtorice se namreč s pomočjo teoretskih razprav (Splichal, Pajnik, Luthar) ter posamičnih empiričnih študij (Oblak Črnič, Jontes, Turnšek) usmerjajo na prevetritev sprememb na področju komuniciranja, javnosti, političnega delovanja, novinarskega dela ter razumevanja občinstev ob vse intenzivnejšem razmahu internetnih in drugih komunikacijskih tehnologij. Da je kljub naglemu tehnološkemu razvoju novodobne pojave dandanes še vedno mogoče pojasnjevati s »starimi« teoretskimi pristopi, ki so zrasli davno pred izumom »internetnih«, »kibernetskih«, »virtualnih« ali »digitalnih« tehnologij, utemeljuje članek Slavka Splichala, ki skozi teoretiziranje javnosti, javne sfere in javnega mnenja problematizira tezo, da naj bi številni novi tehnološki izumi rešili stara vprašanja teorij komuniciranja in medijev. Nasprotno, kot opozarja avtor, nove komunikacijske tehnologije in z njimi

podprte komunikacijske prakse so skozi zgodovino mnogokrat tudi predmet zlorabe, ne pa reševanja enega od ključnih protislovij v družbi – namreč kantovskega prizadevanja za državljansko javno rabo razuma in benthamovskega prizadevanja za javni nadzor nad oblastjo. Omejitve tehnoloških spletnih potencialov, ki za demokratizacijo komuniciranja še zdaleč niso zamenljive, pa na praktični ravni izpostavlja članek Oblak Črničeve. Avtorica se namreč loteva upodabljanja politične institucionalizirane sfere (parlamentov, političnih strank) na spletu skozi različna časovna obdobja, posebno pozornost pa nameni slovenskemu spletnemu političnemu prizorišču. Prispevek Mojce Pajnik se z »novim« v teorijah medijev in komuniciranja sooča skozi natančno obravnavo alternativnih medijev, ki jih pojmovno postavlja ob bok konceptom radikalnih medijev, skupnostnih medijev, medijev družbenih gibanj ter medijev državljanov, v analizo pa vključi tudi manj znane pojme, kot so denimo avtonomni in taktični mediji. Kaj predstavlja vstop novih medijev v vsakdanje življenje, naslavlja članek Brede Luthar, v katerem se avtorica sprašuje, ali intenzivna komodifikacija kulture, tudi s pomočjo sodobnih tehnologij, zahteva nov premislek o preiskovanju medijskega vpliva in recepcije. V teoretsko preglednem diskurzu se zavzema za integracijo dveh do sedaj ločenih obravnav; meni namreč, da je raziskovanje medijev in novih kulturnih tehnologij kot materialnih objektov potrebno postaviti ob bok študijam interpretacij medijskih tekstov, ki se mu tradicionalno najbolj posveča proučevanje medijskega občinstva, obenem pa v kontekstu izrazite ekonomizacije kulture zagovarja obravnavanje ekonomije in kulture kot dveh medsebojno povezanih področij. Članek Dejana Jontesa se s pomočjo izvirne empirične analize komentatorskih tekstov o novinarstvu v letih 1995, 2005 in 2006 loteva sprememb v definiranju novinarskih standardov in vrednot pod »pritiskom« sodobnih razprav o blogih in drugih spletnih izzivih za novinarstvo. Avtor med drugim ugotavlja, kaj konstituira dobro oz. slabo novinarstvo in kako proces »samodefiniranja« novinarstva vpliva na samo delovanje novinarjev. Pri tem v zaključku poziva k oblikovanju nove novinarske kulture, ki bi celoviteje upoštevala zahteve in spremembe, ki jih prinašajo nova tehnološka in ekonomska okolja, katera nastajajo s spletnimi potenciali. Sklop zaključujemo z analizo ene bolj odmevnih spletnih peticij, ki jo je leta 2006 sprožil tednik Mladina o Gradnji plinskih terminalov v Tržaškem zalivu. S pomočjo različnih metod empiričnega raziskovanja (intervjujev, analize medijskega poročanja in dokumentacije) razkriva pričujoči članek medsebojno kompleksno povezanost med rabami novih medijev, mobilizacijo državljanov in vlogo medijske oz. tudi politične agende.

Tanja Oblak Črnič
gostujoča urednica